

Kříž za Lipím směrem k Ostrovům (Novákův)

Za okrajem zástavby Lipí na rozcestí směrem k Ostrovům stojí již téměř sto padesát let železný kříž na kamenném sloupu. Tento kamenný sloup sám je však ještě o mnoho starší, neboť jak uvádí nejstarší kronikář Lipí Antonín Smrček v *Pamětní knize obce Lipí*, pochází z barokní výzdoby staré náchodské židovské synagogy. Spolu s kamennými stoly na návsi před hostincem U Nováků představuje patrně nejstarší dochovanou hmotnou památku na Lipí. Stará kamenná židovská synagoga v Náchodě byla dokončena v roce 1777. Její barokní výzdoba včetně sloupů byla odstraněna při renovaci synagogy přesně o sto let později v roce 1877.¹ Nejméně tři sloupy ze staré náchodské židovské synagogy tehdy zakoupil od židovské obce lipský hostinský Antonín Novák. Dva použil, patrně i s původními hlavicemi, na kamenné stoly před svým hostincem U Nováků na návsi.² Z třetího nechal zhotovit pohledný podstavec pro železný kříž, který postavil v roce 1883 na kraji Lipí na památku své první zemřelé manželky Marie Novákové. Antonín Smrček o tomto kříži píše:

Kamenný podstavec kříže toho pochází ze synagogy židovské. Sloupy ty byly dva, na kterých spočíval chór. Když Židé synagogu svou v roce 1880 dáva[li] do pořádku, sloupy ty odstranili a sjímali. Ant[onín] Novák, hostinský čís. p. 6 v Lipí, sloup ten koupil. Dal zhotoviti kříž. Postavil jej na památku úmrtí své první manželky v roce 1883. A po úmrtí Ant[onína] Nováka v roce 1914 dal jej opravití dědic bratr jeho Jan.

Novákův kříž na kraji Lipí za hřištěm směrem k Ostrovům v únoru 2019:

¹ Srv. Blanka Nešetřilová, *Náchodská synagoga*, in: <https://www.muzeumnachod.cz/nachodska-synagoga> [10. 8. 2024].

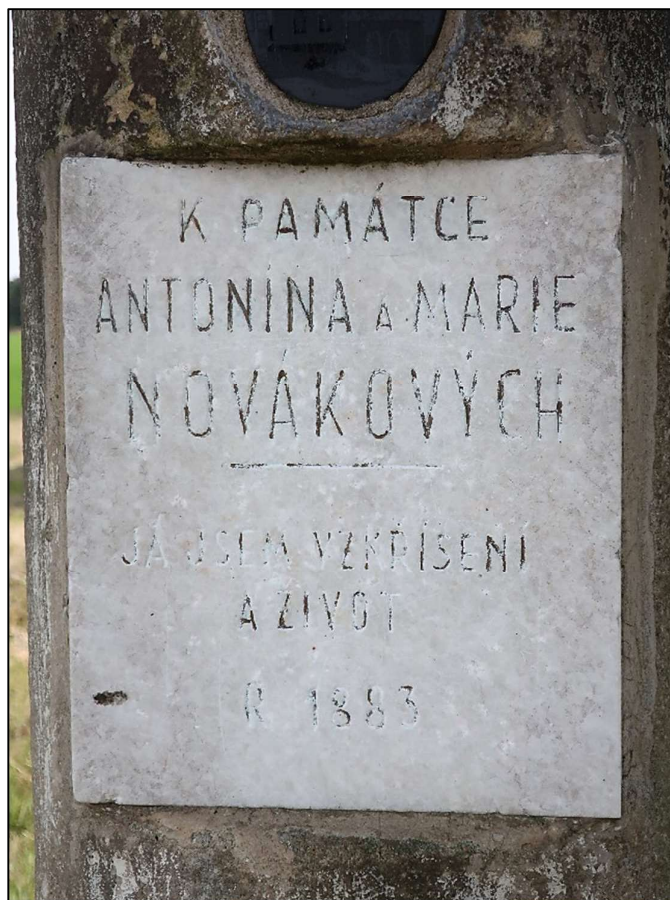
² Viz též článek *Kamenné stoly na návsi před hostincem u Nováků*.

Stav kříže v létě roku 2024:

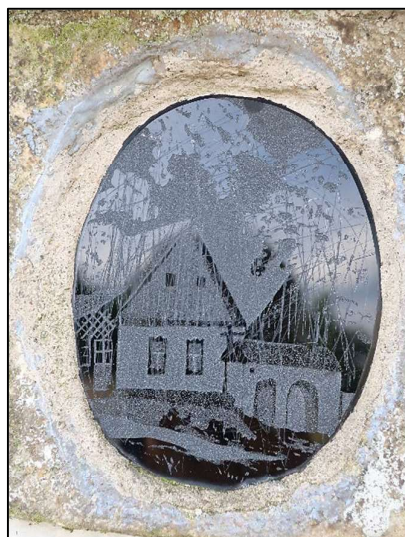
Do kamenného sloupu podpírajícího železný kříž je ještě vetknuta mramorová deska s nápisem: „K památce Antonína a Marie Novákových. Já jsem vzkříšení a život. R. 1883.“ Jak je možné usuzovat na základě nápisu na desce a zápisu Antonína Smrčka v *Pamětní knize obce Lipí*, tuto desku nechal na kamenný sloup umístit zřejmě dodatečně až po smrti Antonína Nováka jeho bratr Jan Novák. Podle zápisu Antonína Smrčka se tak zřejmě stalo v roce 1914. Letopočet na desce 1883 tedy vyznačuje nikoli rok umístění nápisu, nýbrž původní rok postavení kříže.

Mramorová deska na sloupu s nápisem:

Nad mramorovou deskou na sloupu je dále umístěna rytina pravděpodobně na skle, na které je vyobrazeno vesnické stavení. Na základě historické fotografie z roku 1930 se podařilo dohledat, že se jedná o statek Novákových na Lipí č. p. 2, který stál na návsi. Tento statek zde již není k vidění, neboť 15. 6. 1961 vyhořel a na jeho místě byla v roce 1973 postavena prodejna potravin. Ta dnes již také neslouží svému původnímu účelu, protože v novém tisíciletí byla přestavěna na bytový dům.

Rytina na skle na sloupu a fotografie statku Novákových č. p. 2 z roku 1930:

Místu, na kterém dodnes stojí Novákův kříž, se podle zápisu Antonína Smrčka v *Pamětní knize obce Lipí* říkalo „Na Drahách“, dnes se mu na Lipí říká „U Křížku“. Je vyhledávaným cílem procházek a rozjímání v pěkné krajině. Barokní sloup ze staré židovské synagogy zde podpírá křesťanský kříž. Přeznačování sakrálních památek napříč náboženskými kulturami představuje obecně rozšířený kulturní jev. Bývalá židovská památka je zde křesťansky přeznačena. Byla postavena jako připomínka naděje tváří v tvář smrti a lidské konečnosti. S ohledem na její historický původ ji však můžeme právem číst také jako nostalgickou vzpomínku na zaniklou židovskou komunitu v Náchodě. Nebo také symbolicky jako výmluvnou připomínku židovských pilířů naší křesťanské kultury.

Pohled na Novákův kříž s barokním sloupem ze staré náchodské židovské synagogy z druhé strany:

Irena Recinová, kronikářka Lipí
10. 8. 2024

(Ve zkrácené verzi publikováno: *Náchodský zpravodaj* 2024/9, s. 18, dostupné on-line: <https://www.mestonachod.cz/zpravodaj/2024/nachodsky-zpravodaj-zari-2024/> [6. 11. 2024]).